

razlardan sarfınazar, hülâsaten, Prof. *Sur*'un «Maliye Dersleri» adlı eserinin ikinci cildinin dahi, birinci ciltte görülen mükemmel vasıfları haiz olduğunu söylemek icap eder. Meseleler, olağanüstü pedagojik bir istidada sahip olduğu bilinen müellif tarafından açık, sistemli ve ciddi bir tarzda vazedilip tetkik edilmiş ve hususile memleketimizin tatbikatı başka eserlerde bulunmayan şumullü ve tam bir surette izah edilmiştir. Bu itibarla, Prof. *Sur*'un pek yakında, üçüncü cildini neşr ile kıymetli eserini tamamlamasını candan dileriz.

Ord. Prof. Dr. F. Neumark

A. Hansen: İktisadî siyaset ve Tam İstihdam, (Economic Policy and Full Employment). — New-York (Mc Graw-Hill) 1946. — Fiyatı: \$ 4.

Son harbin nihayetindenberi Amerikanın görülmemiş bir refah ve aşağı yukarı «tam istihdam» (harpten sulhe girişin istilzam ettiği muvakkat işsizlikten sarfınazar) devresi geçirdiği nazarı itibara alınınca, tam istihdam ve bunu meydana getirip az çok istikrarla muhafaza edecek iktisadî siyaset hakkında bir kitabın yazılmış olması haddi zatında şayanı dikkat bir hâdisedir. Depresyonun çok uzak olmadığına dair 1946 da ileri sürülen bazı kötümser görüşlere rağmen, bu husustaki kehanetlerden hiç biri gerçekleşmemiştir. Bugün ise, yakın âtide bir depresyonun vukuunu kimse beklememektedir. Fakat uzağı gören bazı Amerikan iktisatçılarına göre (Prof. *Hansen* de bunların en kuvvetlilerindedir) , bu aşırı iyimserlik hiç bir zaman muhtemel bir depresyonla mücadele etmek vazifesine hazırlanmayı ve bu mücadelenin gerçekleştirilmesi hususundaki imkânların tetkik edilmesini unutturmamalıdır. İşte tenkidini yaptığımız kitabın bu esas gaye ile yazıldığı ve her sahifesinde, her ne bahasına olursa olsun hazırlıklı olmanın lüzumunu sezdiren bir intiba bıraktığı söylenebilir.

Prof. *Hansen*, *Keynes* teorisini kabul eden bir iktisatçı olduğuna göre, tekliflerinin bu nazariyenin çerçevesi içine girmesi tabiidir. Teorik sahada bir yenilik arz etmemekle beraber, kitap «tam istihdam» lehine ileri sürülen muhtelif iktisadî ve malî tedbirlerin uzun bir münakaşasını ve bu maksadı temin için muvazeneli bir iktisadî ve malî programı ihtiva etmek bakımından çok faydalıdır.

Kitabın başlangıcı, «tam istihdam» nazariyesinin istilzam ettiği bazı esas mefhumların izahına tahsis edilmiştir. Millî gelir üzerinde durulmakta ve millî bütçe ile Devlet bütçesi arasındaki münasebetler tetkik edil-

mektedir. Harp esnasındaki büyük bütçe açıklarının ferdî ve kollektif tasarruflarla nasıl finanse edildiğini gösteren ve «ex-post» (yani evvelki zaman devresine ait) tasarrufun gayri safi ferdî investismana hükûmetin istikrazla karşıladığı sarfiyatının («loan-expenditure») yekûnuna müsavi olduğunu tebarüz ettiren tablolar bilhassa şayanı dikkattir.

Bunu müteakip, İngiltere, Kanada, Avustralya, İsveç ve Amerika Birleşik Devletleri gibi memleketlerde, «tam istihdam» hakkında mevcut resmî programların enteresan hülâsaları verilmektedir. Amerika Birleşik Devletlerinin bu husustaki vaziyetini münakaşa ederken, Prof. *Hansen* 1945 te, «*Murray* tam istihdam kanunu» na yapılan ve *Taft* ile *Radcliffe* tarafından ileri sürülen tadil ile ortodoks malî siyasetin fiilen terk edilmiş olduğuna işaret etmektedir. Fihakika bu tâdil, müstakbel Devlet mecmu sarfiyatının birkaç seneyi ihtiva edip «mâkul olan» bir devre bakımından vergi hasılatıyla karşılanmasını derpiş ediyordu. Bunun neticesi olarak iki esas kabul edilmiş bulunuyor: 1) Bir konjonktür devresi esnasında telâfi edici bir malî programın finansmanı, 2) nafia sahasında projelerin uzun vadeli bir finansmanı. Mamafih, Prof. *Hansen*, vergi siyasetine dair bir kıstasın henüz meydana çıkmadığını kaydediyor.

Bundan sonra gelen kısımda Prof. *Hansen*, «*tam istihdamı*» temin edecek ana siyasetlere dair tekliflerini izah etmektedir. Vergi siyaseti bahsinde, Prof. *Hansen* «fazla ağır» olan vergileri tayin için yeni bir kıstas ileri sürmektedir. Bu kıstasa göre, mevcut mecmu talep «tam istihdam» temin edemiyorsa, vergilere fazla ağır nazariyle bakılabilir. Diğer taraftan, konjonktür temevvüçlerini karşılamak maksadiyle, gelir vergisinin standard tarifesinde değişiklikler yapma salâhiyetinin Reiscumhura verilmesini teklif ediyor. Bugünkü şartlar altında, faiz haddini değiştirmek siyasetinin, konjonktür siyasetinin tesirli bir âleti olabileceğine inanmıyor. Klâsik teorinin tavsiyesi hilâfına, ücret siyaseti ücretlerin indirilmesine matuf olmamalıdır. «*Tam istihdamı*» vaziyeti, yüksek ücret ve alçak kârlar arzeden bir vaziyet olmalıdır. Envestismana bahsinde, Prof. *Hansen*'e göre inkişaf ve teknik terakkinin icabettirdiği hususî investismana miktarı, «*tam istihdamı*» ın icabettirdiği investismana miktarıyla aynı seviyede değildir. Binaenaleyh bir âmme investismana programına ihtiyaç hasıl olacaktır. Bu son programın finansmanı bahsinde Prof. *Hansen* şunu söylüyor (s. 188) : «Nakit miktarında lâzım gelen artışın, bankaların hususî avans ve investismanlarında bir artış şeklinde tecelli ettiği farzedilirse, âmme investismanları sahasında geniş sarfiyatı istilzam eden bir genişletici malî siyaset, ya tamamıyla vergilerle, veya bankalardan gayri fert ve teşekküllere satılan istikraz bonolarile finanse edilebilir. Mamafih,

bankaların hususî şahıslara avanslarının artması şeklinde tecelli eden bir nakit artışından bahsederken *Hansen*'in ne gibi bir tefrik yapmak istediği pek anlaşılammaktadır. Bundan gayrı bir artışın enflasyonu mu icabetireceğini zannediyor? Hakikî bir enflasyon vaziyetine varılmadıkça, başka şekilde tecelli eden bir nakit artışının, neden envestisman programının vergi veya hususî şahıslara yapılan istikrazlarla karşılanmasına mâni olduğu pek görülmemektedir.

Bundan sonra, Prof. *Hansen*, «*tam istihdam*» ı temin maksadiyle ileri sürülen bazı tekliflerin tenkidine geçiyor ve bu meyanda, hususî istihlâklerin garanti edilmesi, faizsiz finansman ve işsiz paradan vergi alınması gibi fikirlerin üzerinde duruyor. Bu teklifelerden herhangi birinin münasip veya kâfi derecede şumullü olduğuna kani değildir.

Nihayet, bugün Amerikanın bulunduğu vaziyet bakımından aktüel bir mahiyet arzeden bir meseleye, yani «*tam istihdam*» ekonomisinin idare edilmesi meselesine geliyor. Burada bir ücret enflasyonuna mâni olmak için ücret siyaseti ilk plâna gelmelidir. Harp evveli ücret - fiyat nisbetine nazaran ücretlerin arttırılmasına müsaade olunmamalıdır (mühtahsiliyette ilerleme neticesinde vukubulan ücret artışları müstesna). Müvazenenin muhafazası için iki çeşit program teklif etmektedir: 1) Müvazaneyi bozan temayülleri otomatik olarak telâfi edip böylece ekonomi içindeki mecmu sarfiyatın istikrarını temin eden uzun vadeli tedbirler (sosyal mekanizmalar). İşsizlik ve ihtiyarlık sigorta sistemleriyle müterakki bir gelir vergisi bu hususta iyi âletler olabilir. 2) Daimî intibak ve kontrolü istilzam eden telâfi edici tedbirler. Mahiyetleri yukarıda münakaşa edilen bu tedbirler hakkında tam malûmat verilmelidir. Fakat *Hansen*'in teklif ettiği tedbirlerin yolundaki başlıca güçlük, bulunduğu konjonktür safhasına katiyetle tesbit etmek meselesidir. Prof. *Hansen*, bütün bu tedbirler tatbik edilde dahi, yine envestismanda tahavvüllerin vukubulacağını söylüyor. Bunların sebebi, meselâ «ikame» (replacement) konjonktür devresi olabilir (otomobil ve evlere ait).

Hülâsaten, Prof. *Hansen*'in kitabı biraz çabuk yazılmışa benzemekle beraber — bu da ihtiva ettiği bazı karanlık noktaların ve tekerrürlerin sebebi olabilir —, «*tam istihdam*» literatürüne kıymetli bir ilâve teşkil etmektedir.

Osman Okyar

F. Perroux : Muasır iktisadî doktrinler tarihi (Histoire des Doctrines Economiques Contemporaines) «Institut d'Etudes Politiques». - Paris 1947.